

voor de verplaatsing moeten immers van de zijde van de moeder komen.

b. SCHUURMANS STEKHOVEN oordeelt met zijn medisch-juridisch brein, dat het onjuist is de morula op te vatten als kiemend leven, als een mens-in-wording, zodat er in dat stadium geen zwangerschap bestaat en deze dus ook niet door afdriving of doding beëindigd kan worden. Hiertegen heb ik bezwaar. Gaat men de opvolgende stadia na van de vrucht, dan blijkt dat de vorm steeds minder bepaald wordt al naar gelang dat wij dichterbij tot het begin naderen. Met 6 weken is de menselijke vorm (ledematen, ogen, oren, enz.) nog zichtbaar, zodat men voorheen wel gedacht heeft dat met 40 dagen de bezieling plaatsvindt. Doch ook de beginstadia bevatten een mens-in-aanleg, het genotype, de erfelijke grondslag voor het soorttype én voor de individuele kenmerken, gunstige of ongunstige. De mens bezit, aldus is nog geen 15 jaar bekend, 23 paar chromosomen (2n), die voor de helft van elk der ouders afkomstig zijn. Zoals bekend is, was er in de 18e eeuw een levendige strijd tussen voorstanders van de leer der preformatie en die der epigenesis. De eerstgenoemde werd verdrongen, maar niet geheel en al. De natuur gaat volgens een vast plan te werk, ook in eerste stadia zoals uiting van leven; het kan dus moeilijk worden ontkend dat er in de eerste stadia van de vrucht kiemend leven aanwezig is. Deze is mens-in-wording vanaf het stadium van de zygote. Met de bevruchting begint de zwangerschap. Aldus ook F. VOGEL (1961) in zijn uitvoerig boek over „Humangenetik“: „Das Leben der Zygote beginnt mit der Befruchtung . . .” en uiteraard menselijk leven; hij behandelt immers „Humangenetik“. Trouwens SCHUURMANS STEKHOVEN geeft zelf al blijk van twijfel; hij kan immers niet inzien dat de morula door ingraving rechten zou kunnen verwerven. Hij bedoelt blijkbaar recht op bescherming.

Het bovenstaande is uiteraard niet zonder betekenis voor de ethische waardering van abortus, eventueel van de morning-after-pill.

SCHUURMANS STEKHOVEN maakt tenslotte de opmerking, dat hij slechts een detail in aanmerking heeft genomen. Zou dat niet de reden zijn, dat hij met het geheel, met de continuïteit tijdens de embryologische ontwikkeling, onvoldoende rekening heeft gehouden?

Literatuur: HAMILTON, W. J., J. D. BOYD en H. W. MOESMAN (1962) *Human embryology*. Cambridge. — LANGMAN, J. (1969) *Inleiding tot de embryologie*. 4e druk. Utrecht. — SCHUURMANS STEKHOVEN, W. (1971) Medisch-juridische beschouwingen over de moerbeï (morula). *Ned. T. Geneesk.* 115, 384. — VOGEL, F. (1961) *Lehrbuch der allgemeinen Humangenetik*. Springer-Verlag.

Maastricht, 4 maart 1971

J. E. SCHULTE

Natuurlijk hebben PLATE en SCHULTE gelijk indien zij medische afhankelijkheid van morula en blastula van het moederorganisme op de voorgrond stellen. Daarmede is niet in strijd de juridische zelfstandigheid. Zulks te meer sedert PETRUCCI slaagde in extracorporele fertilisatie (conjugatie van eicel en zaadcel) en het tot stand brengen van zwangerschap door implantatie van de resulterende morula (blastula). Volgens PLATE en SCHULTE heeft bij een dergelijke vrouw geen „conceptie” plaatsgehadt! Ik laat nu daar dat in een dergelijk geval beide cellen van het echtpaar, een van beide van een van beide echtgenoten en geen van beide van het echtpaar kunnen zijn. Ik laat ook buiten beschouwing, dat menige morula (blastula) zich niet nestelt — ten gevolge van natuurlijke, pathologische of kunstmatige oorzaken. Men

zal nu verstaan, dat ik *juridisch-abortologisch* bezien in het morula-blastula-stadium zwangerschap en aborteermogelijkheid ontken. Een bevrucht kipeëi is geen „kuiken-in-wording” — men vergeve mij deze wat ondeugende vergelijking.

Vóór de nesteling neem ik geen „kind” aan van wie de vrouw zwanger is in de zin van art. 2 van het burgerlijk wetboek, daargelaten of zwangerschapsreacties in dat stadium ooit positief uitvallen en men dus medisch ooit het bewijs — men schrikke niet van dit juristen in de mond bestorven woord — van zwangerschap vóór de nesteling kan aantonen.

PLATE ziet over het hoofd dat van „mens”, van „individu”, pas sprake kan zijn na het ter wereld komen. Eerbied (voor het leven) is noch een medisch, noch een juridisch begrip. Gaarne PLATES ethische visie op het „leven” — what is there in a word? — eerbiedigend, wil ik hem en andere belangstellenden in het complexe abortusprobleem wel geruststellen: ik strijd niet voor „legalisatie” (wettelijk geoorloofd verklaren), maar voor „discriminalisatie” (opheffing van de strafbaarstelling). Het getij van de stenen tafelen (de 10 geboden), van HIPPOCRATES en van de W.M.A.-resolutie is verlopen, in elk geval snel aan het verlopen. Wij leven in de overgangstijd, waarin nog slechts actueel kan zijn hoe snel en hoe ver men de bakens kan en mag verzetten.

Knegsel, 12 maart 1971

Dr. Mr. Dr. W. SCHUURMANS STEKHOVEN

Als iemand zou beweren dat het kind na de geboorte een onafhankelijk bestaan leidt, zou iedereen dat als onzin beschouwen. Even ongerijmd is de bewering dat het zich tot moerbeï ontwikkelende versmeltingsproduct in eileider of uterus een onafhankelijk bestaan leidt. Binnen deze ruimten zijn alle voorwaarden aanwezig om het embryo tot ontwikkeling te brengen, en die ontwikkeling is daarvan volkomen afhankelijk. Als het menselijk vernuft in staat is deze voorwaarden buiten de moeder tot stand te brengen, wordt daardoor aan de waarde van de natuurlijke plaats van ontwikkeling geen afbreuk gedaan. Dr. SCHUURMANS STEKHOVEN meent dat de zwangerschap pas begint met de opneming in de extra-cellulaire ruimte van het slijmvlies van de moeder. Hij zegt: „van zwangerschap is geen sprake vóór de nesteling of te wel nidatie.” Nu is zwangerschap een toestand die bestaat sinds het begin der mensheid, en sindsdien heeft het begrip zwangerschap zich gevormd, onafhankelijk van embryologische begrippen zoals morula, blastula, en zelfs zonder de anatomische begrippen eileider en baarmoeder. Het is dan ook volkomen willekeurig, het begrip zwangerschap te willen beperken als zou deze pas beginnen met de nesteling of nidatie. Deze beperking is nooit bij welke wetgeving dan ook als grondslag gebruikt.

Het woord gravidus komt van het bijvoegelijk naamwoord gravis, wat betekent: zwaar, drukkend, beladen, bezwaard, en met het woord graviditas kan niets anders bedoeld zijn dan dat binnen de ruimte van de vrouw zich een bevrucht ei bevindt. Wetenschappelijk is vastgesteld dat het menselijk leven begint bij de conceptie, dus op het moment dat eicel en zaadcel zijn versmolten. Het menselijk leven wordt door het Nederlandse recht beschermd, dus ook het menselijk leven in de fase van de moerbeï. Ook in dit stadium zou een zwangerschap worden verstoord. Ik meen dan ook dat de medisch-juridische beschouwingen van Dr. Mr. W. SCHUURMANS STEKHOVEN geen weerklank zullen vinden bij biologen, noch bij juristen.

Nijmegen, 7 maart 1971

R. BAHLMANN

Natuurlijk is leven een continuïteit, maar dat is geen biologisch maar een natuurfilosofisch aspect. Het kiemplasma wordt van generatie op generatie overgedragen. Maar in die overdracht zijn discontinue fasen. De eicel als mens-in-warding aan te duiden miskent die discontinue fasen evenzeer als het miskennen van morula en blastula als zelfstandige fasen.

BAHLMANN hecht waarde aan de begripsvorming bij de spraakmakende menigte en dat doe ik niet (behalve gemakshalve).

De morula-blastula leidt geen afhankelijk bestaan in volstrekte zin. Daargelaten dat het de vraag is of het moederlichaam — behalve door handhaving van voor de ontwikkeling vereiste temperatuur en van een voortstuwingsmechanisme — nog voedingsstoffen ter beschikking stelt. De morula-blastula kan „derailen in twee richtingen”: 1. naar buiten (vindende in de baarmoeder geen adequate nestelingsverhouding); dan komt toch geen zwangerschap tot stand; 2. naar binnen (bv. als de tubae zijn afgesloten); dan graaft de morula-blastula zich ergens in (ectopische zwangerschap). Men kan toch met geen mogelijkheid die ectopische zwangerschap antideren tot het moment van fertilisatie van de eicel door de binnendringende zaadcel? Twee voorbeelden om de identificatie van de bevruchting van de eicel te identificeren met de bevruchting van de vrouw te verwerpen.

Hoe BAHLMANN tot de conclusie komt dat wetenschappelijk is vastgesteld, dat het menselijk leven begint met de conceptie, is mij even duister als zijn stelling dat de moeder bij door de Nederlandse wet beschermd wordt. Trouwens, evenmin als de zwangerschap: de artt. 295 e.v. wetboek van strafrecht, die afdrijving en dood der vrucht van een vrouw strafbaar stellen, worden al tientallen jaren niet meer toegepast. Wel het glibberige art. 251 bis wetboek van strafrecht tegen het in behandeling nemen, te kennen gevende of de verwachting wekkende dat zwangerschap (als die mocht bestaan) kan worden verstoord. Een dergelijke vrouw behoeft helemaal niet zwanger te zijn en de gebezigde middelen (bv. broodpillen) kunnen volkomen onschuldig zijn. En als de arts de patiënte maar bij hoog en laag verzekert dat zij niet zwanger is, gaat hij nog vrij uit bovendien.

BAHLMANN verwisselt kennelijk de civielrechtelijke en de strafrechtelijke bescherming:

1. Strafrechtelijk is de bescherming beperkt tot wanhopige pogingen de knoeiers te achterhalen (plus een enkele arts, die het wat bont maakt . . . en hoge bedragen rekent); niet 1 op de 1000 gevallen van abortus criminalis worden achterhaald en berecht.

2. civielrechtelijke bescherming — erfrechtelijk bekeken — bestaande in de mogelijkheid, de foetus in utero als geboren aan te merken en zelfs een curator over de „ongeboren vrucht” te benoemen. Dood ter wereld komend wordt een dergelijk kind geacht nooit te hebben bestaan. Het zal BAHLMANN wel duidelijk zijn dat de vrij rondzwemmende morula-blastula moeilijk als „kind waarvan een vrouw (nog niet) zwanger is” kan worden aangemerkt, en dat de kans een curator morulae-blastulae benoemd te krijgen oneindig klein is.

Ik voor mij stel — biologisch — een morula-blastula op één lijn met een bevrucht vogelei, vers gelegd. Van „kind-in-warding” is bij de vrouw voor de nidatie evenmin sprake als van „kuiken-in-warding” bij de kip die zich niet liefderijk met het uitbroeden belast. Geheel los hierbij staat natuurlijk het vertoebelende ethisch-religieuze-taboeïstische probleem of wet, recht, ethiek, moraal, levensbeschouwing zich intuïtief — of krachtens (snel)tanend leergezag van enige godsdienstige gezindte — verzetten tegen „eigenmachtig ingrijpen” in de „natuurlijke gang van zaken”, strekkende om nesteling tot elke prijs te voorkomen. Wie zich daarvoor interesseert, leze de encycliciek *Humanae vitae* van paus PAULUS . . . maar dan ook in het schitterende kerklatin en vooral niet in de gebrekkige Vaticaan-vertalingen in Frans en Duits (die belangrijke afwijkingen en fouten vertonen) en zeker niet in een van de drie Nederlandse vertalingen (waarvan de een letterlijk uit het Frans en de tweede letterlijk uit het Duits vertaald is). Hij worstele ook heen door *Contraception* van Prof. NOONAN, de juridische adviseur van de Heilige Vader, en de verslagen van meerderheids- en minderheidscommissie. En zal dan met mij verbaasd staan, dat nergens expliciet het gebruik van de ovulatiereemmende pil is verboden.

Knegsel, 25 maart 1971

Dr. Mr. Dr. W. SCHUURMANS STEKHOVEN

MEDEDELINGEN VAN DE GENEESKUNDIGE HOOFDINSPECTIE VAN DE VOLKSGEZONDHEID

Haringwormziekte (Anisakiasis)

Het aantal patiënten met anisakiasis blijkt sinds 1968 belangrijk te zijn afgenomen (BIJKERK 1970). Werden er gedurende het haringseizoen 1967 nog 51 patiënten in de eerste categorie ter kennis van de Geneeskundige Hoofdinspectie gebracht, in 1968, 1969 en 1970 waren deze aantallen nog slechts respectievelijk 6, 3 en 1. Met betrekking tot de patiënten van de tweede categorie waren de aantallen in deze jaren respectievelijk 9, 7, 5 en 0. Op grond van deze gegevens mag de conclusie worden getrokken dat de haringwormziekte

dankzij de dwingend voorgeschreven maatregelen, waaronder het diepvriezen van de haring met name moet worden genoemd, vrijwel uit Nederland is geëlimineerd.

Literatuur:

BIJKERK, H. (1970) Haringwormziekte. *Ned. T. Geneesk.* **114**, 856.

Leidschendam, 19 maart 1971

H. BIJKERK